

**Δημιουργική γραφή και θέατρο – θεατρική γραφή και δημιουργία:
προσεγγίζοντας την διδασκαλία της δημιουργικής γραφής στην
δευτεροβάθμια εκπαίδευση μέσω της συγγραφής θεατρικού κειμένου**

Αλίκη Συμεωνάκη
Φιλολόγος ΜΑ -Υποψήφια διδάκτωρ Δημιουργικής Γραφής
Παιδαγωγικό Τμήμα Νηπιαγωγών - Πανεπιστήμιο Δυτικής Μακεδονίας

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στα πλαίσια της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η Δημιουργική Γραφή οφείλει αφενός να διεγείρει και να αξιοποιεί τις αυθεντικές ιδέες των μαθητών, αφετέρου να δίνει ιδιαίτερη βαρύτητα στην διδασκαλία τεχνικών κατασκευής και πραγμάτωσης της ιδέας. Η κατασκευαστική περί του κειμένου αντίληψη εστιάζει στην διδασκαλία των στοιχείων που συνθέτουν ένα λογοτεχνικό όλον και καταδεικνύει την σταδιακή πορεία προς την ολοκλήρωση του εκάστοτε κειμένου. Το παρόν άρθρο υποστηρίζει πως η συγγραφή θεατρικού διαλογικού κειμένου αποτελεί πρόσφορη επιλογή για την ταυτόχρονη ανάδειξη πολλών μυστικών της γραφής, όπως αποδεικνύει η εφαρμογή των ανωτέρω σε δύο ελληνικά σχολεία, ένα Καλλιτεχνικό Γυμνάσιο και ένα Γενικό Λύκειο. Παρουσιάζονται επίσης δείγματα παραγωγής ποιητικού λόγου συνδεδεμένου με το αρχαίο θέατρο και τους ήρωές του, με την μορφή δραματικού μονολόγου. Η πρόταση αυτή για σύζευξη της Δημιουργικής Γραφής με το θέατρο ενθαρρύνεται και διευκολύνεται μέσα από τις αλλαγές των Προγραμμάτων Σπουδών για την Α' Λυκείου.

1. Εισαγωγή

Η έννοια της δημιουργικότητας, θεμελιωμένης πια ως ανεξάρτητο ερευνητικό πεδίο, συνδέεται ασφαλώς και με την εκπαίδευση, όχι όμως στον αναμενόμενο βαθμό. Στο κεφάλαιο «Educational Creativity» του συλλογικού τόμου *The Cambridge Handbook of Creativity* (Kaufman & Sternberg, 2010) μπορεί κανείς να διαπιστώσει πού βρίσκονται τα πράγματα σήμερα, ενώ ταυτόχρονα περιγράφεται η απόσταση που απομένει να διανυθεί, προκειμένου να μιλούμε για ουσιαστική στόχευση της εκπαίδευσης στην κατεύθυνση της δημιουργικότητας. Ο Chikszentmihalyi (1997:173) παρατηρεί ότι συχνά το σχολείο, αντί να λειτουργήσει ενθαρρυντικά ως προς την καλλιέργεια της δημιουργικότητας, καταστέλλει το ενδιαφέρον και το φιλοπερίεργον που μεταφέρει στο σχολείο το παιδί, είτε σαν προσωπικό του χαρακτηριστικό, είτε ενθαρρυμένο από άλλες πηγές. Άνθρωποι που διέπρεψαν σε

δημιουργικούς τομείς και η περίπτωση τους ερευνήθηκε από τον Chikszentmihalyi, σπανίως θεωρείται ότι ενθαρρύνθηκαν κατά τα σχολικά τους χρόνια στην ανάδειξη της δημιουργικής τους φύσης.

Εντούτοις, έχουν γίνει βήματα και αναγνωρίζεται η δημιουργικότητα ως γενικευμένο ανθρώπινο χαρακτηριστικό. Μέσα στα πλαίσια της αναγνώρισης αυτής της φύσει υπάρχουσας τάσης για δημιουργία, αποτελεί και η δημιουργική γραφή σημαντική παράμετρο μιας νέας εκπαιδευτικής λογικής, έτσι ώστε σε πολλές χώρες του εξωτερικού να ορίζεται ως αυτόνομη σπουδή της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, αλλά και αντικείμενο των Αναλυτικών Προγραμμάτων της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας, μολονότι στην Ελλάδα, ακόμη και ο όρος *δημιουργική γραφή* παραμένει εν πολλοίς άγνωστος. Αν εστιάσουμε στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση, για πρώτη φορά στην Ελλάδα η δημιουργική γραφή ακούγεται επίσημα μόλις το 2011 μέσα από τα νέα Προγράμματα Σπουδών (ΠΣ) για την Α΄ Λυκείου (ΦΕΚ 1562/27-6-11), με προτεινόμενες δραστηριότητες δημιουργικής γραφής και με υπόδειξη προς τον εκπαιδευτικό να τις συμπεριλάβει στην μαθησιακή πράξη. Πρέπει ωστόσο να σημειωθεί πως η δημιουργική γραφή εγκαινιάστηκε ως αυτόνομο αντικείμενο νωρίτερα, στα τρία Καλλιτεχνικά σχολεία της χώρας.

Απορία πολλών, ακόμη και θετικά διακείμενων προς την ενσωμάτωση της δημιουργικής γραφής στην εκπαίδευση, παραμένει το *πώς*. Το ερώτημα περί του διδακτού του πράγματος απασχόλησε επί μακρόν όχι μόνον δύσπιστους εκπαιδευτικούς, αλλά και μεγάλο μέρος της έρευνας και της επιστημονικής συνομιλίας. Αν βέβαια θεωρηθεί ότι δημιουργική γραφή είναι η καρτερική αναμονή μιας κάποιας Μούσας, τότε το μόνο που ίσως έχει να διδάξει κανείς είναι υπομονή και πίστη. Αν όμως υιοθετηθούν η συλλογιστική και τα πορίσματα της τρέχουσας βιβλιογραφίας, τότε προκύπτει ότι η δημιουργική γραφή είναι διδακτή, έτι περισσότερο όταν μιλούμε για μαθητές. Είναι αληθής η θέση του Eliot (1953:3) που υποστηρίζει ότι οι περισσότεροι ενήλικες έχουν πολύ λίγες αυθεντικές ιδέες στην πορεία της ζωής τους, γιατί οι αυθεντικές ιδέες έρχονται όταν είναι κανείς νέος και άπειρος.

Η αντίληψη όμως περί του διδακτού του πράγματος βασίζεται και στην παραδοχή ότι η δημιουργική γραφή υιοθετεί τεχνικές κατασκευής και συγκεκριμένη μεθοδολογία, που σε μεγάλο ασφαλώς βαθμό ορίζονται από το κειμενικό είδος (genre), μολονότι πολλά μπορούν να θεωρηθούν στοιχεία κοινά μεταξύ των ειδών. Ορθώς ο Gooch (2001:1) θεωρεί ως προϋπόθεση στο «Writing a play» την παραδοχή ότι αυτό που μπορεί να διδάξει κανείς δεν είναι οι ιδέες, αλλά η ανάπτυξη, η διαμόρφωση και η πραγμάτωση της ιδέας.

Συσχετίζοντας λοιπόν την άποψη του Eliot για αυθεντικές ιδέες των νέων, με την τρέχουσα μεθοδολογία της δημιουργικής γραφής και την κατασκευαστική περί του κειμένου αντίληψη, το παρόν άρθρο παρουσιάζει την σύζευξη των ανωτέρω στα πλαίσια της σχολικής πραγματικότητας, ορίζοντας ως συγγραφικό ζητούμενο το θεατρικό διαλογικό κείμενο και στην συνέχεια τον δραματικό μονόλογο. Δια της έρευνας αυτής επιχειρείται η ενδυνάμωση της αντίληψης πως το θεατρικό κείμενο έχει πολλά να προσφέρει στην καλλιέργεια της γραφής, καθώς, όπως τονίζεται στο βιβλίο «Creativity and Writing» (Grainger κ.ά. 2005:102), η ενασχόληση της έρευνας με τα αποτελέσματα που επιφέρει το δράμα στην καλλιέργεια της γραφής παραμένει περιορισμένη. Με βάση το παράδειγμα της δημιουργίας θεατρικού κειμένου σε δύο ελληνικά σχολεία, ένα Καλλιτεχνικό Γυμνάσιο και ένα Γενικό Λύκειο, προσδοκείται να διαφανεί η ανακλαστική σχέση του δράματος με την δημιουργική γραφή.

Οι Grainger κ.ά. υποστηρίζουν ακόμη πως το δράμα αποτελεί ισχυρό εργαλείο για την κατανόηση πολλών από τα μυστικά της γραφής και πως η γραφή μέσα από υιοθετημένους ρόλους συμβάλλει στην εμπέδωση σημαντικών εννοιών, όπως της αφηγηματικής φωνής και της οπτικής γωνίας. Η επιλογή του θεατρικού κειμένου στην παρούσα έρευνα βασίστηκε επιπλέον και στην διαπίστωση πως το δράμα προσφέρει αυθεντικά συμφραζόμενα και κίνητρα για γραφή, ορίζοντας ενδιαφέροντα κοινωνικά πλαίσια ή διλήμματα. Επίσης καταδεικνύει εύκολα στους μαθητές την κατασκευαστική πτυχή της δημιουργικής γραφής, φωτίζοντας καθαρά την σταδιακή πορεία από το μηδέν στην τελική παράσταση. Οι χαρακτηρισμοί «collective creation» και «play building», που χρησιμοποιούνται από τον Norris (2000:41) εγκολπώνουν ταυτόχρονα την έννοια της δημιουργικότητας και της οικοδόμησης-κατασκευής, ενώ είναι αξιοσημείωτο ότι ακόμη και για τον ρόλο του κοινού κατά την πρόσληψη του δραματικού έργου μιλώντας η O' Neill (1985:158), υιοθετεί τους όρους «construction» και «creation».

Προτού παρουσιαστούν τα αποτελέσματα αυτής της εφαρμογής, κρίνεται αναγκαία η υπενθύμιση ότι το μείζον ζήτημα στα μαθήματα δημιουργικής γραφής είναι να καταστεί σαφές ότι κάθε κείμενο κατασκευάζεται με λέξεις. Ό,τι και να έχει κανείς στο νου του, στο τέλος θα διαμορφωθεί ένα κείμενο *τόσων και τέτοιων λέξεων*. Θα είναι τόσες και, ακόμη σημαντικότερο, θα είναι αυτές, με αυτήν ακριβώς την σειρά. Άρα οι λέξεις πρέπει να επιλεγούν και να συσχετιστούν μεταξύ τους. Ο λεκτικός πειραματισμός (word-play) αποκαλύπτει τα εννοιολογικά μυστικά των λεκτικών συμπλοκών, βοηθάει στην εξάλειψη του φλύαρου και του ακατάλληλου και οδηγεί στην καλύτερη δυνατή φραστική επιλογή. Κατ' αυτόν τον τρόπο σταδιακά οικοδομείται ένα τελικό *λογοτεχνικό* προϊόν καμωμένο με λέξεις. Οι λέξεις θα εκφράσουν συναισθήματα, θα διαγράψουν χαρακτήρες, θα θέσουν και θα λύσουν

προβλήματα. Ο Womack στο βιβλίο του *Dialogue* (2011:86) περιγράφει αυτήν την βασική αρχή ως εξής: *κάθε μήνυμα που θέλει ο δραματουργός να απευθύνει στο κοινό του πρέπει να αποδοθεί διαμέσου των λέξεων*, ενώ ο Gooch (2001:9) αναφέρεται στην δυναμική (dynamic pressure) που κρύβεται πίσω από τις λέξεις. Επομένως, η σύνδεση των λέξεων με τους νόμους της δραματουργίας βοηθά τους μαθητές να αντιληφθούν βαθύτερα ότι η λέξη είναι ιδέα, εικόνα, φορέας ήχου, και αποτελεί και η ίδια μια παράσταση έννοιας ή μια περιγραφή ενέργειας. Άλλωστε μέσα στις λέξεις κρύβονται ‘actions’ (Maley & Duff, 2004:10). Επιπλέον το ‘δράμα’ (creative drama) ενδυναμώνει και τις τέσσερις πτυχές της τέχνης του λόγου, την ακοή, την ομιλία, την ανάγνωση και την γραφή, ενισχύοντας την αλληλεπίδραση μεταξύ τους. Έτσι η γραφή, ως δημιουργική διαδικασία, καθίσταται διδακτική μέσα από τις μεθόδους διδασκαλίας του δράματος, που στην περίπτωση αυτή χρησιμοποιείται ως όχημα καλλιέργειας και των τεσσάρων εκφάνσεων του συνόλου λόγου (Annarella, 2000:2).

Παράλληλα, μέσα από την διαδικασία της γραφής ο εκπαιδευτικός συχνά στοχεύει στην διέγερση της φαντασίας, που με την σειρά της πυροδοτεί λόγο. Η δημιουργία-συγγραφή θεατρικού κειμένου εκ προοιμίου αποτελεί καλόν αγωγό της φαντασίας. Προκειμένου βέβαια να συμβεί αυτό δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στην αξιοποίηση των ιδεών των ίδιων των μαθητών, όπως τονίζει και η Annarella στο προαναφερθέν άρθρο, υπογραμμίζοντας πως οι μαθητές πρέπει να δραματοποιήσουν κάτι οικείο από την ζωή τους, κάτι που άπτεται της πραγματικότητάς τους. Αλλά και οι Maley & Duff (2004:6) παροτρύνουν τον εκπαιδευτικό να εκμεταλλευτεί την υπάρχουσα φαντασία, μνήμη και την εγγενή ικανότητα (natural capacity) των παιδιών να φέρνουν στο προσκήνιο κομμάτια του παρελθόντος τους και της ζωής τους, όπως δηλαδή πρωτοδίδαξε η Dorothy Heathcote¹ χαράσσοντας δρόμο στους νεώτερους. Είναι επομένως σημαντικό οι μαθητές να επιλέγουν το θέμα τους αυτόβουλα. Από την αρχική προφορική ανταλλαγή ιδεών θα περάσουν στην γραφή, συγκεκριμενοποιώντας το θέμα, την ατμόσφαιρα, τον χώρο και τον χρόνο, το μήνυμα, την οπτική γωνία, τις αντιθέσεις, τις συγκρούσεις, τους χαρακτήρες, με την τεχνική καθοδήγηση του δασκάλου. Είναι ενδιαφέροντες οι χαρακτηρισμοί συν-καλλιτέχνες (co-artists) και συν-δημιουργοί (co-creators) που αποδίδονται σε δάσκαλο και μαθητές, όταν εργάζονται συλλογικά για την υλοποίηση ενός τέτοιου στόχου (Gattenhof & Radvan,2009:214).

Πέρα από την καλλιέργεια του λόγου και της φαντασίας η συγγραφή και η δραματοποίηση ή σκηνική παρουσίαση του κειμένου έχουν επιπλέον οφέλη. Μια βασική αρχή της δημιουργικής γραφής που απαντάται στις πρώτες σελίδες σχεδόν κάθε σχετικού εγχειριδίου, αλλά αποτελεί και ουσιώδη αλήθεια της συγγραφικής πράξης εν γένει, το *Show don't tell*, μπορεί να εμπεδωθεί καλύτερα μέσα από τον

αναλογικό συσχετισμό της γραφής με την ανα-παραστατική δύναμη του θεάτρου, που βασίζεται εν πολλοίς στο θέαμα, στην όψη. Επιπλέον, η ανταλλαγή ιδεών, η δημόσια ανάγνωση ή μίμηση της κειμενικής απόπειρας και ο σχολιασμός ή και εμπλουτισμός από την ομάδα, δίνει στους μαθητές κοινό και στόχο (audience και purpose, Wagner, 2002:2), ακόμη και πολύ πριν την διαμόρφωση του τελικού κειμένου και της θεατρικής παράστασης, διδάσκοντας πως όταν γράφουμε, υπάρχουν αθέατα κοινό και στόχος. Η δημόσια διαχείριση των κειμένων, έτσι κι αλλιώς χαρακτηριστικό των εργαστηρίων της δημιουργικής γραφής, τονώνεται μέσα από τα συμφραζόμενα που παρέχει το δράμα και κοινωνικοποιεί τους μαθητές κοινωνώντας λόγο. Το δράμα αναγκάζει σε έκθεση. Και αυτή η έκθεση γοητεύει, προσφέροντας εξοικείωση και εμπιστοσύνη, στοιχεία θεμελιώδη κατά την διδασκαλία της δημιουργικής γραφής, ασχέτως κειμενικού είδους. Όσο για την τελική παράσταση, αυτή αποτελεί a priori για τα παιδιά κίνητρο θελκτικό και στόχο.

Επιπροσθέτως, η δημιουργία θεατρικού κειμένου ασκεί τους μαθητές στην κατασκευή διαλόγων. Η αλήθεια του ρηθέντος από τον Womack (2011:91) καθορίζει και τον ρόλο του εκπαιδευτικού, όταν λέει πως η συγγραφή διαλόγων είναι μια τέχνη (craft)² όχι με την ευρύτερη έννοια της Τέχνης (art), αλλά ως μία δεξιότητα την οποία μπορεί κανείς να εξασκήσει και να τελειοποιήσει. Η βασική λογική συνοψίζεται στην αναγκαιότητα το συντιθέμενο από τον συγγραφέα -στην περίπτωσή μας από τους μαθητές- κείμενο να αναπαριστά ή να απηχεί τον αυθόρμητο λόγο των επί σκηνής διαμειβομένων. Ο εγγεγραμμένος λόγος πρέπει να ηχεί ως λόγος βγαλμένος μέσα από την ζωή. Και γι' αυτό οι μαθητές παρωθούνται στην επιλογή θέματος προερχομένου από την ζωή τους.

Σε μια πρώτη προσέγγιση τα βήματα μπορούν να χαρακτηριστούν ως εξής: υποκίνηση του ενδιαφέροντος, κατάθεση ιδεών και διέγερση της φαντασίας (generative talk), συσχετισμός των ιδεών μεταξύ τους (informative talk), δραματική αναπαράσταση των ιδεών και εμπλουτισμός μέσω αυτοσχεδιασμού (performative talk), τελική επεξεργασία του κειμένου (reflective or evaluative talk). Τα βήματα αυτά υιοθετούν σε γενικές γραμμές τον σχεδιασμό που προτείνεται από Grainger κ.ά. (2005:107), όπως δείχνει και το ακόλουθο παράδειγμα από την εφαρμογή στην εκπαιδευτική πράξη.

2. Εφαρμογή στο Καλλιτεχνικό Γυμνάσιο Αμπελοκήπων Θεσσαλονίκης

Κατά την σχολική χρονιά 2008-2009 η διδασκαλία της δημιουργικής γραφής στο Καλλιτεχνικό Γυμνάσιο Αμπελοκήπων Θεσσαλονίκης³ οδήγησε στην δημιουργία

ενός ολοκληρωμένου θεατρικού κειμένου και στην μετέπειτα παράστασή του, ως εξής:

Σε άσκηση για την δημιουργία διαλόγου οι μαθητές κλήθηκαν να κατασκευάσουν διαλόγους σχετιζόμενους με την πραγματικότητά τους και με θέματα της καθημερινής τους ζωής, προκειμένου να αλιευθούν ιδέες πρόσφορες για την συγγραφή θεατρικού κειμένου. Ένας μαθητής δημιούργησε έναν μικρό διάλογο μεταξύ ενός νεαρού εφήβου και του υπολογιστή του, θέλοντας να δείξει την έντονη εξάρτηση του παιδιού από αυτόν. Σε ανοιχτή συνομιλία αποφασίστηκε να κρατηθεί ως αρχική ιδέα-μαγιά ο διάλογος με το κομπιούτερ, καθώς αξιοποιούσε ένα φανταστικό στοιχείο και επιτυχώς έδινε φωνή σε ένα αντικείμενο. Έτσι δόθηκε η ευκαιρία να γίνει λόγος για τις αφηγηματικές φωνές και να διαπιστωθεί πως σε μια ποιητική, λογοτεχνική κατασκευή μπορεί να δίδεται φωνή στο οτιδήποτε. Με απλές ασκήσεις τα παιδιά διαπίστωσαν ότι το αφηγηματικό υποκείμενο μπορεί να είναι ένα δέντρο, ένα παράθυρο, ένα κομπιούτερ. Άλλοι προκύψαντες συγκρουσιακοί με το οικογενειακό περιβάλλον διάλογοι έμελλε να αξιοποιηθούν αργότερα.

Υιοθετώντας τον αρχικό μικροδιάλογο με τον ηλεκτρονικό υπολογιστή ως βασική ιδέα, διαμορφώθηκε μια πρώτη ανάπτυξή της: *ένας νεαρός «χαμένος» στον κόσμο του διαδικτύου, μέλος μιας τυπικής ελληνικής οικογένειας, απομονώνεται κοινωνικά, διαλέγεται μόνο με τα μηχανήματά του και περιφρονεί κάθε τι άλλο.* Οι μαθητές διδάσκονται κατ' αυτόν τον τρόπο ότι στην ιδέα που επελέγη πρέπει να ενταχθεί ένα πρόβλημα, μια υπερβολή που θα κινήσει τα νήματα της δράσης και η λύση του θα αποτελέσει ζητούμενο, όταν το έργο αναπτυχθεί και δώσει δέση-κορύφωση-λύση. Διδάσκονται δηλαδή την έννοια της πλοκής και αποφασίζεται να κατασκευαστούν τρεις πράξεις, μια που να θέτει το θέμα, μια που να το αναπτύσσει και μια που να το κλείνει. Διαφαίνεται επομένως η συνάφεια του προλόγου-εισαγωγής, της ανάπτυξης, και του epilόγου-κλεισίματος με άλλα είδη του γραπτού τους λόγου, και καθίσταται κατανοητή η αναγκαιότητα να τηρηθεί αυτή η αναπτυξιακή λογική. Αν δηλαδή ο πρωταγωνιστής έχει ξεπεράσει τα όρια και είναι αποτραβηγμένος στην στεγνή από ανθρώπινη επαφή ζωή του, τότε κάτι πρέπει να τον «θεραπεύσει» και να τον οδηγήσει στην κάθαρση. Μέσα από το μάθημα τα παιδιά αντιλαμβάνονται αριστοτελικούς όρους.

Στο τμήμα συμμετείχαν 16 παιδιά. Το ζητούμενο ήταν να οικοδομηθεί ένα θεατρικό κείμενο με 16 ρόλους. Ξεκινώντας από τα βασικά έπρεπε να δημιουργηθούν χαρακτήρες, όπως *μητέρα, πατέρας, αδελφή*, άρα μια οικεία για όλους κατάσταση. Τα παιδιά προτίμησαν αδελφή και όχι αδελφό, αξιοποιώντας την οδηγία, *θέλουμε όσο πιο πολλές αντιθέσεις γίνεται*, και στην συνέχεια άρχισαν να φωτίζουν τους χαρακτήρες: η μητέρα ανήσυχη, τεχνολογικά αναλφάβητη, έχει χάσει το

παιχνίδι της επικοινωνίας με το παιδί της και προσπαθεί να λύσει το πρόβλημα με προσευχές και ευχολόγια. Ο πατέρας, πιο ψύχραιμος, προσπαθεί να εξισορροπήσει την κατάσταση διαβάζοντας σχετικές μελέτες και νουθετώντας με στείρο και ξύλινο λόγο. Η αδελφή, το αναμενόμενο, δύο αδέρφια που μαλώνουν. Τον περιφρονεί, έχει κοινωνική ζωή και μάλιστα αντιπροσωπεύει το ακριβώς αντίθετο, θέτει υποψηφιότητα για πρόεδρος του δεκαπενταμελούς.

Κατόπιν οι μαθητές καλούνται να κατασκευάσουν συγκρούσεις και σχετικούς διαλόγους. Αναζητώντας ένα στοιχείο για να πυροδοτήσει την σύγκρουση, αποφασίστηκε το εξής: *Βρισκόμαστε στο σπίτι μιας οικογένειας. Είναι νωρίς το πρωί και αφυπνίζονται όλοι για δουλειά και σχολείο. Ο νεαρός δηλώνει ότι δεν θα πάει στο σχολείο προφασιζόμενος πονοκέφαλο, οπότε οι συγκρούσεις παίρνουν τον δρόμο τους και οι πρώτοι διάλογοι τον δικό τους.*

Η συνομιλία με τα παιδιά για την ανάπτυξη του θέματος στηρίζεται τώρα στην βάση της περαιτέρω ανάπτυξης της πλοκής. Οι γονείς και η αδελφή αποσύρονται και αναπτύσσεται η δεύτερη και κύρια πράξη. Ωραία, έμεινε μόνος του. Προφανώς δεν έχει κανένα δραματικό ή αφηγηματικό ενδιαφέρον να κάθεται σιωπηλός μπροστά σε μια οθόνη, οπότε είναι ώρα να αξιοποιηθεί η αρχική απόπειρα του μαθητή: ο νεαρός μιλάει με τα μηχανήματα. Τα παιδιά δημιουργούν έναν κατάλογο με μηχανήματα πρόσφορα: ηλεκτρονικός υπολογιστής, ποντίκι, ηχείο Νο1, ηχείο Νο2, web camera, playstation, Anti-Virus... Στην κατασκευή των διαλόγων προσέχθηκε ιδιαίτερα οι διάλογοι να μην είναι επεξηγηματικοί: *Γεια σας, για όσους δεν κατάλαβαν είμαι το ηχείο.* Έπρεπε για το κάθε μηχανήμα να χρησιμοποιηθεί η κατάλληλη ορολογία.

Το βασικό όμως ερώτημα που έγραφε απαντήσεως ήταν το εξής: πώς θα λυτρωθεί ο νεαρός; Τι θα είναι αυτό που θα τον θεραπεύσει; Πώς θα γίνει; Το έργο θα έχει κάποιο μήνυμα, για παράδειγμα οι υπολογιστές θέλουν μέτρο ή οι σελίδες κοινωνικής δικτύωσης δεν μπορούν να υποκαταστήσουν την ανθρώπινη ζωντανή επικοινωνία; Παλιά και δοκιμασμένη συνταγή: θα τον σώσει ένα κορίτσι, θα τον σώσει ο έρωτας. Θέλουμε λοιπόν μηχανήματα να συνδιαλέγονται με τον πρωταγωνιστή, ένα κορίτσι και έναν σίγουρο τρόπο να γίνονται όλα αυτά αντιληπτά από τους θεατές. Εξαιρετική η ιδέα μαθητή, που αξιοποιεί εκπληκτικά την τεχνική της αντίθεσης, *αφού έχουμε ποντίκι, να έχουμε και μια γάτα, που να μιλάει και αυτή και να κοινωνεί τα απαραίτητα.* Όσο για το κορίτσι που θα κληθεί να σώσει τον πρωταγωνιστή, η συζήτηση απέδωσε τα εξής: ο χώρος χωρισμένος στη μέση. Ένα μεγάλο τραπέζι και ένθεν κακειθεν, με διακριτό διαχωρισμό ανάμεσά τους, ένα αγόρι και ένα κορίτσι επικοινωνούν μέσω facebook. Το κορίτσι θα προτείνει να συναντηθούν, ο αγοραφοβικός νεαρός θα ενδώσει, η ζωή του θα αλλάξει. Στην τρίτη

πράξη συναντώνται πάλι τα μέλη της οικογένειας και η αλλαγή του νεαρού αποκτά μάρτυρες.

Φτάσαμε λοιπόν κάποια στιγμή από μια αρχική μαθητική ιδέα, από ένα μικρό διαλογικό κείμενο, σε ένα θεατρικό σενάριο, σε ολοκληρωμένη ανάπτυξη της πλοκής, στο πλάσιμο των χαρακτήρων, στην γραφή των διαλόγων, στην θεατρική παράσταση με λόγο, θέαμα, μουσική. Οι μαθητές κατασκεύασαν τον πρωταγωνιστή, το πρόβλημά του, την σωτηρία του, κατασκεύασαν το έργο τους.

Μέσα από την διδασκαλία της δημιουργικής γραφής πολλά από τα θέματα που έτσι κι αλλιώς απασχολούν τα παιδιά, αλλά αποτελούν και ζητούμενα των ΠΣ, μπορούν να αποτελέσουν πρόσφορο υλικό για γραφή. Στο παράδειγμα του παρόντος θεατρικού κειμένου αποτέλεσαν υλικό για πραγμάτευση η εισβολή των ηλεκτρονικών υπολογιστών στην σύγχρονη πραγματικότητα, η ανησυχία των γονέων, οι κίνδυνοι του διαδικτύου, η εφηβεία, ο έρωτας, το σχολείο, η σχέση με τους φίλους, η σχέση με τα αδέρφια, τα δύο φύλα, η αγωνία των παιδιών για το μέλλον, η αντίδραση του παλαιού μπροστά στο καινούριο. Αξίζει όμως να σημειωθεί ότι πάνω απ' όλα η συγγραφή στηρίζεται στην αρχέγονη ανάγκη όλων να αφηγούνται και να επινοούν ιστορίες. Βασισμένοι σ' αυτήν την παρόρμηση, αυτοσχεδιάζοντας, αλλά και συζητώντας από τεχνικής απόψεως το κάθε επόμενο βήμα, το έργο αυτό κάποτε τελείωσε και απέκτησε τον τίτλο *Έρωτας από μηχανής*. Καθώς το υπό εξέτασιν ζήτημα του παρόντος κειμένου είναι η δημιουργική γραφή, παραλείπονται όσα σχετίζονται με την παράσταση, τα σκηνικά, την μουσική και την σκηνοθεσία⁴ και κατατίθεται ως δείγμα δημιουργικής γραφής το θεατρικό κείμενο:

Έρωτας από μηχανής⁵

ΠΡΩΤΗ ΠΡΑΞΗ

Ντριν...ντριν...ντριν.....

*(ακούγονται τρία διαφορετικά
ξυπνητήρια. Εμφανίζονται
ντυμένοι οι γονείς και τα δύο
αδέρφια αγουροξυπνημένα)*

Μαμά: Καλημέρα μωρά μου!

Μπαμπάς: Καλημέρα παιδιά.

Αδελφή: Καλημέρα...

Αγόρι: .....μμμ....

Μπαμπάς: Εσύ δε λες
καλημέρα;

Αγόρι: Καλημερίζω άλλη μια
μέρα χωρίς σημασία.

Αδελφή: Ε όχι και χωρίς
σημασία! Σήμερα είναι οι

εκλογές του δεκαπενταμελούς

και σκοπεύω να βγω πρώτη!

Αγόρι: Και ποιο το νόημα;

Αδελφή: Ξέχνα το...

Μπαμπάς: Θα αργήσετε,

σταματήστε!

Αγόρι: Εγώ δε θα πάω σχολείο.

Μαμά: Γιατί, τι έχεις;

Αγόρι: Πονάει το κεφάλι μου...

Μαμά: Εμ πώς να μην πονάει;

Ακτινοβολία, κομπιούτερ,

οθόνη... Τα μάτια σου αγόρι

μου, δεν μπορείς να ζεις έτσι!

Μπαμπάς: Διάβασα μια

έρευνα...

Μαμά: Ο διάβολος είναι αυτό

το μηχανήμα. Θα το πετάξω...

Μπαμπάς:...σύμφωνα με την

οποία, το 68%...

Μαμά: Σταμάτα! Για το παιδί

μας μιλάμε, όχι για νούμερα.

Μπαμπάς: Το παιδί μας είναι

νούμερο. Δε μιλάει σε κανέναν.

Δεν έχει φίλους, δε διαβάζει τα

μαθήματά του. Κι όποτε μιλάει

λέει ακατάληπτες

ψευτοφιλοσοφίες.

Αδελφή: Το παιδί σας είναι

ούφο και ούτε καν με άφησε να

εκτυπώσω τον προεκλογικό μου

λόγο. Σιγά ρε μη σου φάμε τα

μηχανήματα...

Μπαμπάς: Εσύ τι λες για όλα

αυτά; Θα ήθελα να

συζητήσουμε – όχι ότι σε

μαλώνω- αλλά...

Αγόρι: Μπαμπά, μην το παίζεις

cool σε παρακαλώ, δε σου

πάει...

Αδελφή: Εγώ φεύγω, σας

βαρέθηκα! Αχ τι αγωνία!

Αγόρι: Κι εγώ πάω να

ξαπλώσω... Άντε γεια...

(Αποχωρούν τα παιδιά)

Μαμά: Να κάνουμε ένα

ευχέλαιο.

Μπαμπάς: Άλλο τι θ'

ακούσουμε...

Μαμά: Προσεύχομαι όλη μέρα.

Να τον πάμε σ' έναν

επιστήμονα, έναν ψυχολόγο,

έναν...

Μπαμπάς: Να τον τρελάνει κι

αυτόν; Έλα μωρέ γυναίκα,

μπορεί και να του περάσει...

Μαμά: Τώρα θα μείνει μόνος

του και θα αποβλακωθεί. Μόνο

αυτό θέλει. Μόνο τον

υπολογιστή και την γάτα. Είμαι

μια αποτυχημένη μητέρα...

Μπαμπάς: Άστον! Πάμε στο

μαγαζί τώρα. Πάρτο χαμπάρι,

το παιδί μας είναι βλαμμένο,

εσωστρεφές, αδιάφορο,

αμίλητο, ακοινωνητο και ό,τι

άλλο μπορείς να φανταστείς

που αρχίζει από α στερητικό!

Μαμά: Βοήθα Παναγίτσα μου

και άγιε μου... Γεια σου παιδί

μου! *(Αποχωρούν)*

ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΡΑΞΗ

Αγόρι: Ωραία, έφυγαν όλοι.

Εύχομαι ν' αργήσουν πολύ να

γυρίσουν και η αδελφή μου να

βγει τελευταία. Μηχανηματάκια

μου γρήγορα! Έχω αργήσει στο

ραντεβού μου! *(Τα παιδιά*

ορμούν στη σκηνή και

καταλαμβάνουν τις θέσεις τους

ως μηχανήματα συν μία γάτα)

Η/Υ: Μη στεναχωριέσαι, μετά

το τελευταίο μου φορμάτ

πετάω!

Anti-Virus: Καλά, ας μην

ήμουν εγώ...

Αγόρι: (πληκτρολογώντας)
Γεια! Είσαι εδώ;

Κορίτσι: Φυσικά, αφού σου είπα ότι είμαι απογευματινή.

Αγόρι: Ωραία! Κι εγώ είμαι μόνος με τη γάτα μου.

Γάτα: Εγώ είμαι αυτή. Κι εγώ μιλάω, βέβαια μόνο όταν μιλούν τα μηχανήματα. Όλες τις άλλες ώρες είμαι μια απλή γάτα κι αυτά μπορούν να θεωρηθούν απλές οικιακές συσκευές. Όταν όμως θέλει το αφεντικό, είμαστε η παρέα του, τον αγαπάμε... Αλλά τελευταία... μας μιλάει λίγο... και μιλάει μ' αυτήν την ...ιντερνέτ, την φίλη του, την κακάσχημη, την απαίσια, την τεμπέλα, την αθλήτρια του κυβερνοσέρφ, τη ντροπή του Facebook!

Αγόρι: Να βάλω λίγη μουσική. Μισό λεπτό.

Η/Υ: Τι μισό λεπτό και μουσικές. Πες της κάτι ωραίο, τρυφερό. Τη μουσική δεν την ακούει.

Αγόρι: Την ακούω εγώ! Πώς θέλεις να εμπνευστώ;

Ηχείο 1: (ακούγεται μουσική *heavy metal*) Όχι πάλι αυτό το τραγούδι!

Ηχείο 2: *Το τραγουδάει περιγελαστικά.*

Ηχείο 1: Καλά που δεν ακούει το κορίτσι.

Ηχείο 2: Καλά που δεν τον βλέπει να λες.

Γάτα: Α! δεν ξέρετε λοιπόν. Σήμερα θα συνδέσει μια web camera που έχει πάρει από έναν φίλο του μεταχειρισμένη.

Anti-Virus: Όχι δεν θα το επιτρέψω! Θα γεμίσει ο τόπος

ιούς! Πρέπει να ετοιμαστώ. Πού είναι το Norton, το Kaspersky, το Panda... Θα αυξήσω τις δόσεις!

Ποντίκι: (προς την γάτα που πλησιάζει τον υπολογιστή): Πάνε πιο πέρα. Μισώ τις γάτες.

Γάτα: Σιγά ρε, πώς κάνεις έτσι, να ρίξω μια ματιά να δω τι γράφει.

Ποντίκι: Δε θα καταλάβεις τίποτε. Πάλι άρχισε τη μαύρη φιλοσοφία.

Κορίτσι: Να, θέλω το μέλλον μου γεμάτο χαμόγελα, μουσική, ταξίδια, φίλους, εμπειρίες!

Αγόρι: Κοίταξε να δεις. Το μέλλον είναι ένα απειροετές δέντρο που ποτέ δε σταμάτησε να υπάρχει και συνεχώς διακλαδίζεται. Μας είναι τελείως άγνωστο, παρόλο που συχνά νομίζουμε ότι το γνωρίζουμε. Το μέλλον κρύβει μέσα του το άπειρο και το άπειρο κρύβει μέσα του το μέλλον. Η μοίρα επίσης είναι το μέλλον, ενώ αναμφισβήτητα το μέλλον περιέχει τη μοίρα.

Κορίτσι: Με μπέρδεψες. Εξήγησέ το μου.

Playstation: Τι θα γίνει ρε παιδιά, θα πάρουμε σειρά; Ένα παιχνιδάκι φίλε μου να ηρεμήσεις; Άσε τις φιλοσοφίες, μίλα μας πιο καθαρά...που λέει και το τραγούδι.

Αγόρι: Καλά λες, Αγγελάκα θ' ακούσω.

Γάτα: (Ακούγεται το τραγούδι *Γιορτή*) Τι μουσική είναι αυτή!

Anti-Virus: Νομίζω ότι πρέπει να σε θεραπεύσω!

(Αψιμαχία ποντικιού-γάτας που προσπαθεί να εμποδίσει το τραγούδι)

Ηχείο 1: Να σκάσουν όλοι!

Μόνο τα ηχεία είναι προορισμένα να μιλούν.

Playstation: Σιγά παιδιά, μίλησε ο δεξής ψάλτης και κάνει και κήρυγμα.

Ηχείο 2: Δουλειά σου εσύ. Σε βαρέθηκε! Πάρτο χαμπάρι. Ούτε την Πέμπτη δημοτικού δε βγάζεις.

Αγόρι: Ησυχάστε. Για το μέλλον μιλάμε κι εσείς σίγουρα δεν έχετε μέλλον χωρίς εμένα.

H/Y: Έλα μεγάλε, ρίξτο. Είμαι έτοιμος να ταξιδέψω τις ιδέες σου στο υπερπέραν!

Αγόρι: Γνωρίζουμε ότι το μέλλον είναι καθορισμένο και ταυτόχρονα ακαθόριστο. Μπορούμε να το ελέγξουμε όσο και αυτό ελέγχει εμάς. Το πώς συνδέεται με τα άλλα δύο σημεία του χρόνου είναι κάτι το αξιοθαύμαστο, μιας και για να το ελέγξουμε, όσο μπορούμε, πρέπει ή να κατανοήσουμε και να ενεργήσουμε στο παρόν ή να επέμβουμε και να αλλάξουμε το παρελθόν.

Κορίτσι: Το μέλλον είναι παράξενο. Ωραία τα λες. Όμως το μέλλον μερικές φορές είναι απλό: λέγεται 3 διαγωνίσματα την άλλη εβδομάδα, ένας αδερφός που δε με αφήνει σε ησυχία και μια φίλη που μόνο φίλη δεν ήταν. Μέλλον είναι να είμαι μόνη;

Αγόρι: Όλοι είμαστε μόνοι. Μα δε σου κάνω τώρα συντροφιά; ... Ξέρεις αγόρασα web camera.

Θες να συναντηθούμε διαδικτυακά; Εσύ έχεις ενσωματωμένη στο laptop, έτσι δεν είναι;

Κορίτσι: Ναι...ε...ξέρεις...μισό λεπτό να χτενιστώ...να βγάλω τις πυτζάμες...να βάλω κολώνια *(ωχ αυτό τώρα τι το είπα, θα με περάσει για ηλίθια)*...

Web cam: Άκου να σου πω... Άμα η δεσποινίς δε βλέπεται, εγώ την κάνω.

Αγόρι: Δε σε πήρα για να έχεις γνώμη.

Anti-Virus: Ένας μικρός προγεννητικός έλεγχος, παρακαλώ, προληπτικά.

Web cam: Άσε με ήσυχη. Δε βλέπεις ότι σφύζω από ομορφιά και υγεία. Αντίθετα, εσύ γιατρέ μου, μου φαίνεσαι λιγάκι χλωμούλης.

Anti-Virus: Χλωμούλης...Θεέ μου...ο σφυγγός μου!

Γάτα: Βάλε παιδί μου μια ωραία μπλούζα από πάνω... Να φαίνομαι λίγο κι εγώ;

Ποντίκι: Όχι! Είσαι γάτα και είμαι ποντίκι, δεν μπορούμε να συνυπάρχουμε!

Playstation: Τώρα είναι που δε θα μου δίνει κανείς σημασία. Δεν ήξερα ότι εκείνο το *λήξη* που πάτησε την τελευταία φορά θα ήταν για πάντα. Θα έπρεπε να είχα ένα κουμπί που να λέει «Αντίο». Κι ούτε μου γράφει... γράφει σ' αυτήν, που να κολλήσει ιούς!

Γάτα: Να της σβήσουν τα αρχεία!

Ποντίκι: Να της κρασάρει το laptop!

Ηχείο 1: Να της καεί το τροφοδοτικό!
Ηχείο 2: Να κολλήσει...
H/Y: Πάψτε ζηλιάρηδες! Είμαστε μηχανήματα. Το κορίτσι είναι...
Ηχείο 1: Τι είναι;
Playstation: Τι είναι, τι είναι;
H/Y: Είναι...είναι κορίτσι, αυτό είναι, κι εσείς δε θα γίνετε ποτέ κορίτσι.
Web cam: Έτοιμη!
Αγόρι: Να το μέλλον μπορεί να είναι μια εικόνα που θα έρθει...έτοιμη;
Κορίτσι: Έτοιμη!
Αγόρι: Γεια σου...
Κορίτσι: Γεια σου...
Γάτα: Την πατήσαμε...
Anti-Virus: Είναι κούκλα!
Ποντίκι: Είναι κοντή κι αγύμναστη.
Ηχείο 1: Πού το κατάλαβες αυτό ρε μεγάλη;
Αγόρι: Έχεις ωραία μαλλιά...
Κορίτσι: Έχεις ωραία μάτια...
Αγόρι: Λοιπόν...λέγαμε για το μέλλον. Να σου εξηγήσω. Ενα βασικό πράγμα...
Κορίτσι: Να σου πω..θέλεις να πάμε για καφέ;
Αγόρι: Καφέ; Δε νομίζω...ίσως...
Κορίτσι: Σε μία ώρα, στην πλατεία;
Αγόρι: Ναι στην πλατεία...θεέ μου! Τώρα μη μιλάτε, πρέπει να συγκεντρωθώ...
Γάτα: Μην πας!
Ποντίκι: Τόσοι επικίνδυνοι τύποι στο internet!
Playstation: Μην την εμπιστευσαι, θέλει μόνο την πιστωτική της μαμάς σου.

Αγόρι: Αλλάζω μουσική!
Ηχείο 1: Δεν το πιστεύω!
Ηχείο 2: Μελωδικό βραχυκύκλωμα...
Αγόρι: Σωπάστε. Το μόνο που χρειάζομαι είναι χτένα, ζελέ, το καινούριο μου φούτερ κι ένα σιντάκι για δώρο.
Anti-Virus: Πρέπει να τον γιατρέψω!
H/Y: Δεν μπορείς.
Anti-Virus: Όλα τα μπορώ. Νέες μελέτες...
Γάτα: Άσε, μην το ψάχνεις. Αυτή η αρρώστια είναι παλιά και λέγεται...
Ποντίκι: Πώς λέγεται;
ΟΛΟΙ ΜΑΖΙ :
ΕΡΩΤΑΣ!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!!
(τα μηχανήματα αποχωρούν)

Τρία Κορίτσια – ΚΑΡΛΟΥΛΕΣ χορεύουν (Sinatra, So Stupid) αισθητοποιώντας την παράδοση του νεαρού στην δύναμη του έρωτα)

ΤΡΙΤΗ ΠΡΑΞΗ (αργότερα)
(Γυρνούν γονείς και αδελφή στο σπίτι. Ο γιος αποσβολωμένος, ακούει ένα ερωτικό κομμάτι – γύρω γύρω ποζάρουν, αόρατες για τους άλλους, οι καρδούλες)
Αγόρι: Α γεια σας. Όλα καλά; Βγήκες;
Αδελφή: Βγήκα; Όχι, μόλις μπήκα. Δεν βλέπεις;
Αγόρι: Βγήκες στο 15μελές εννοώ.
Αδελφή: Βγήκα...
Αγόρι: Βγήκες! Μπράβο, έλα να σου δώσω ένα φιλάκι.
Αδελφή: Είσαι καλά;

Αγόρι: Μια χαρά. Μαμά, πολύ σου πάει αυτή η μπλούζα.

Μαμά: Ω! Ευχαριστώ! Δεν είμαστε καλά, πρόσεξε ότι υπάρχουν.

Αγόρι: Μπαμπά, με θέλεις τίποτα, γιατί κανόνισα μπασκετάκι με τους φίλους μου. Να πάρω και τα μαθήματα απ' τον Γιάννη...

Μπαμπάς: Όχι παιδί μου, να πας, να πας...

Αγόρι: Bye Bye, τα λέμε...

Μαμά: Τα λέμε; Θυμήθηκε να μιλάει. Δόξα σοι ο Πανάγαθος κι ο Άγιος...(Ακούγεται το τραγούδι Άγιος ο Έρωτας. Φεύγουν όλοι, μένουν οι τρεις

Καρδούλες, που μιλούν μία μία βαδίζοντας προς το κοινό)

1. Είναι ωραίο ν' αγαπάς...

2. Είναι ωραίο να 'χεις φίλους...

3. Να μιλάς...

1. Να γελάς..

2. Να μυρίζεις...

3. Να κάνεις γκριμάτσες...

1. Να κοιτάς μέσα στα μάτια...

2. Να συζητάς...

3. Να ζεις...

1. Να κλείνεις τις θρόνες...

2. Και να θυμάσαι...

3. ότι το facebook...

(όλες μαζί): ΕΙΝΑΙ ΓΙΑ ΤΑ ΠΑΡΑΜΥΘΙΑ!!!!!!!!!!!!!!!

3. Εφαρμογή στο ΓΕΛ ΜΥΓΔΟΝΙΑΣ – Νέα Προγράμματα Σπουδών για την Α΄ Λυκείου

Είναι αληθές ότι το Καλλιτεχνικό σχολείο είναι ένα ιδιαίτερο σχολείο με ταλαντούχους μαθητές, οπότε θα μπορούσαν ενδεχομένως να εγερθούν αντιρρήσεις ως προς τις δυνατότητες μιας γενικευμένης υλοποίησης ανάλογων μαθησιακών πρακτικών σε άλλα σχολεία. Τα νέα όμως ΠΣ για την Λογοτεχνία της Α΄ Λυκείου, αλλά και η εισαγωγή του τρίωρου μαθήματος-project στην ίδια τάξη (σχολ. έτος 2011-2012), προσέφεραν την δυνατότητα επίρρωσης του αντιθέτου, ενισχύοντας την πεποίθηση ότι όλοι οι μαθητές δύνανται να παραγάγουν αξιόλογα κείμενα θεατρικής γραφής. Ως εντασσόμενα στον άξονα *Τέχνη και Πολιτισμός*, που ορίζεται ως ένας από τους τέσσερις κύκλους κατά την υλοποίηση των ερευνητικών εργασιών, επελέγησαν το θέατρο και η δημιουργική γραφή, ως θεραπεύοντα την τέχνη. Σημειωτέον ότι το θέατρο ορίζεται πλέον ως διακριτή διδακτική ενότητα, μάλιστα ως το ένα τρίτο της διδακτέας ύλης, κατά την διδασκαλία της Λογοτεχνίας της Α΄ Λυκείου.

Ως εκ τούτου εφαρμόστηκε στο ΓΕΛ Μυγδονίας μια τεχνική που χαρακτηρίζεται ως 'scaffolded play', σύμφωνα με την οποία οι μαθητές συνθέτουν τμήματα ενός έργου ή επιφέρουν αλλαγές σε κάτι ορισμένο. Δούλεψαν δηλαδή με πρώτη ύλη το έργο των παιδιών του Καλλιτεχνικού, που τους παρουσιάστηκε με πολλές παραλείψεις και πολλές ανοιχτές επιλογές. Έτσι επενέβησαν στο δοθέν,

έγραψαν διαλόγους, επέφεραν αλλαγές, πρόσθεσαν δικούς τους ρόλους (θεώρησαν επί παραδείγματι ότι οι πρωταγωνιστές έπρεπε να έχουν και από έναν φίλο/φίλη) και έφεραν εξαιρετικά αποτελέσματα. Έδωσαν μάλιστα έναν άλλο τίτλο στο κείμενό τους, αγγλιστί αυτήν την φορά, τον τίτλο *face to face*, εκφράζοντας την σημασία της προσωπικής επικοινωνίας. Τα αποτελέσματα δικαίωσαν την αρχική εκτίμηση, πως όλα τα παιδιά μπορούν, ενώ στα ημερολόγια που επιβάλλεται από τις σχετικές εγκυκλίους να συμπληρώνουν οι μαθητές συμπυκνώνεται απλοϊκά η λογική του παρόντος άρθρου: *Μάθαμε δημιουργική γραφή. Μάθαμε θέατρο. Μάθαμε και τα δυο μαζί.*

Σε άρθρο της η Ο' Day (2001:20-26) εξαίρει την τεχνική του 'scaffolded play', που μυεί τα παιδιά στην κατασκευή, στην συνεργασία, στην δημιουργία και στην αίσθηση της πατρότητας ενός κειμένου, ασχέτως αν κινούνται εντός δοθέντος πλαισίου. Μέλημά της είναι να παρουσιάσει μέσα από εμπράγματα εφαρμογές την σχέση του δημιουργικού δράματος με τον γραμματισμό, εστιάζοντας στην οργάνωση, στο γράψιμο ξανά και ξανά ως το τελικό προϊόν, στην συζήτηση, αλλά και στην παράσταση, και δηλώνοντας πως είναι πέρα από την φαντασία η ποιότητα και η ποσότητα της γλωσσικής διδασκαλίας που υλοποιείται μέσα από τέτοιες εναλλακτικές προσεγγίσεις της γραφής. Το γλωσσικό επίπεδο των μαθητών εμπλουτίζεται με αυθεντικότητα, ποικιλία, ευχέρεια και ευελιξία. Τονίζει δε ότι τέτοιου τύπου τεχνικές προσφέρονται για επανεφαρμογή με πολλές και διάφορες ομάδες μαθητών και προκύπτουν διαφορετικά έργα, φέροντα κάθε φορά το στίγμα των δημιουργών τους. Στην περίπτωση των δύο εφαρμογών στα ελληνικά σχολεία τα αποτελέσματα δικαιώνουν την Ο' Day. Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι και στις δύο περιπτώσεις δεν υπήρξε μαθητής που να μην συμμετέχει με ενθουσιασμό.

4. Δραματική Ποίηση

Η δημιουργική γραφή είναι ένα ανεξάντλητο πεδίο. Με αφετηρία και πάλι το θέατρο οι μαθητές της Α' Λυκείου του ΓΕΛ Μυγδονίας γράφουν Δραματική Ποίηση, εμπνευσμένοι από το αρχαίο θέατρο, τους ήρωές του και την μυθολογία. Έτσι, τραγικά μυθικά πρόσωπα εμφανίζονται ως ήρωες μαθητικής ποίησης, μέσα από δραματικούς μονολόγους.

Με δική τους πρωτοβουλία οι μαθητές επέλεξαν τον Φιλοκτήτη, τον Αιγέα, τον Αγαμέμνονα και την Αριάδνη, για να εκφράσουν ποιητικά τα παράπονα των ηρώων. Μελέτησαν τους σχετικούς μύθους και, στην περίπτωση του Φιλοκτήτη και του Αγαμέμνονα, αποσπάσματα από τις ομώνυμες τραγωδίες. Στα μαθητικά κείμενα ο μύθος παραμένει δεδομένος. Μέσα από την άσκηση εμπεδώνεται η ικανότητα των

παιδιών να γράφουν κείμενα υιοθετώντας προσωπεία, διεγείρεται η φαντασία και το συναίσθημα, και διακρίνεται τότε είναι προτιμητέα η πρωτοπρόσωπη και τότε η τριτοπρόσωπη αφήγηση. Ακολουθεί από ένα παράδειγμα για το κάθε μυθικό πρόσωπο:

Το παράπονο της Αριάδνης

Ήταν ωραία τα χείλια σου και σ' άρεσε η ελιά
που δάγκωσες στο πρόσωπό μου
το πρόσωπο το κόκκινο, το πρόσωπο το μαύρο.
Σμίγουν καλά τα χρώματα σαν απλωθεί ο έρωσ στην καρδιά
και λάμπουνε όλα ζεστά στη μέρα την κλειστή
όλα μαζί του σώματος κόμποι και σφιγμένα χείλη
δόντια μες στα βατόμουρα και θάμνοι αγκαθεροί
και δάχτυλα χαϊδεύοντας το φως
χρυσό φως που τρύπησε τον θόλο τ' ουρανού
καθώς όλα λικνίζονται στην άκρη της αβύσσου.
Χωρίς εσένα, Αριάδνη, έλεγες, δεν αξίζει η ζωή
χωρίς το ωραίο κορμί σου, χωρίς τα ωραία μάτια σου.
Πού πήγαν τα λόγια Θησέα; Πού τα χέρια και τα βατόμουρα;
Μαύρο το πρόσωπο μου Θησέα, σαν τη μαύρη, τη μαύρη Νάζο.

Το παράπονο του Αιγέα

Εδώ στα βάθη της θάλασσας απ' όλους ξεχασμένος ζω
μαζί εγώ κι οι συμφορές μου!
Όταν τον γιο μου Θησέα φώναξαν στην Κρήτη
τον άγριο Μινώταυρο ν' αφανίσει
του 'πα παιδί μου καλά να πας
να τον σκοτώσεις και πίσω πάλι εδώ να 'ρθεις
και μέχρι να γυρίσεις κάθε μέρα θα προσμένω
το πλοίο σου να δω στου γυρισμού τον δρόμο!
Μα παιδί μου μόνο αν απ' το ταξίδι νικητής γυρνάς
ας σηκωθούν Λευκά πανιά
αν όμως παιδί μου το πτώμα σου μου φέρνουν
ας σηκωθούν Μαύρα πανιά.

Και μια μέρα έτσι όπως περίμενα στην άκρη του γκρεμού
είδα το καράβι με μαύρα πανιά
κι έπεσα και χάθηκα στον πάτο της θαλάσσης!

Κι όμως ο γιός μου ήταν ζωντανός
και γύρισε πίσω στην όμορφη πατρίδα
χωρίς εγώ να τον χαρώ.
Μέσα απ' τα κοχύλια φωνάζω
γιε μου, Θησέα μου, γιατί;

Το παράπονο του Φιλοκτήτη

Κοιτάζτε με πώς έχω καταντήσει!
Ο Φιλοκτήτης είμαι, γιος του Ποίαντα
και είμαι εδώ στη Λήμνο
βαριά τραυματισμένος απ' την Ύδρα
λησμονημένος απ' τους συμπατριώτες μου!
Μόνο το τόξο του Ηρακλή μου έμεινε.
Ευτυχώς! Γιατί αλλιώς θα πέθαινα!
Και έρχονται τώρα να μου τα πάρουν κι αυτά!
Δε με καταλαβαίνουν!
Δε με υπολογίζουν!
Δε με σέβονται!

Το παράπονο του Αγαμέμνονα

Εγώ ο Αγαμέμνονας σκοτώθηκα
απ' τα χέρια της ίδιας της γυναίκας μου!
Ο Αίγισθος με την Κλυταιμνήστρα μού ετοιμάζαν τον θάνατο
δίχως εγώ να καταλάβω κάτι.
Κι αυτή, αυτή
με κάλεσε στο σπίτι να με σφάζει
όπως στον στάβλο σφάζει κανείς το βόδι.
Με τέτοιο σκληρό τρόπο μου πήρε την ζωή
κι έσφαξε έτσι άσπλαχνα και όλους μου τους πόθους.
Το αίμα χυμένο παντού κι εγώ ανήμπορος
προσπαθούσα να σωθώ απ' το πελέκι.
Άλλο πιο άπονο θεριό δεν έχει απ' τη γυναίκα
που αν βάλει κάτι στο νου της ούτε Θεός την σταματά.
Σκύλα γυναίκα, που δε σεβάστηκες την οικογένειά μου
μ' έστειλες στον Άδη και μου πήρες την τιμή
φόνισσα άπιστη και άτιμη σε καταριέμαι
την ηρεμία σου ποτέ να μην την βρεις
και με την θεία τίσση στον Άδη να χαθείς.

5. Συμπεράσματα

Με τους κειμενικούς αυτούς πειραματισμούς κατακτήθηκαν από τους μαθητές έννοιες σύμφυτες με την δημιουργική γραφή, όπως *αφήγηση, χαρακτήρας, αφηγηματική οικονομία, πλοκή, δέση, λύση, κορύφωση, κάθαρση, αληθοφάνεια, εικονοποιία, διάλογος, αντιθέσεις, προσωποποίηση, δραματικό απρόοπτο, ύφος και δομή*, και το βασικότερο, *λέξεις*. Έγραψαν θεατρικό κείμενο και ποίηση, διδάχθηκαν τεχνικές γραφής, πλούτισαν σε γλωσσικό και γνωστικό επίπεδο και καλλιεργήθηκαν αισθητικά και συναισθηματικά. Ίσως όμως το σημαντικότερο όλων είναι αυτό που υπογραμμίζει ο Neelands (2009), ότι το δράμα διδάσκει δημοκρατία, ενώ παράλληλα ο Winston (1999) επισημαίνει ότι το δράμα διαμορφώνει ήθος.

Η συγγραφή θεατρικού κειμένου ή δραματικού μονολόγου αποτελεί μία μόνο δυνατότητα από τις πολλές της δημιουργικής γραφής. Συνοψίζει όμως ποικίλα μυστικά κατασκευής του ακραιφνώς πεζού ή ποιητικού κειμένου και μπορεί να αποτελέσει βάση για την εισαγωγή δυσκολότερων και πιο εξειδικευμένων τεχνικών. Το βασικότερο είναι ότι μυεί στην κατασκευαστική περί του κειμένου αντίληψη, καθώς καθιστά απολύτως διακριτά τα συστατικά στοιχεία που συναπαρτίζουν ένα λογοτεχνικό όλον. Άλλωστε, και το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα φαίνεται να κινείται προς την κατεύθυνση της σύζευξης του θεατρικού κειμένου με την δημιουργική γραφή, όταν κατατίθενται τα ακόλουθα ως ζητούμενα, μέσα από προτεινόμενες δραστηριότητες: *η σημασία της φωνής, η δραματοποίηση σκηνών, οι συγκρούσεις και τα διλήμματα των ηρώων, η ταύτιση με κάποιον ήρωα, η συγγραφή, η σύνθεση ποιήματος, η αξιοποίηση της μυθολογίας, η ταύτιση με θεατρικό χαρακτήρα και η συγγραφή κειμένων από την οπτική του γωνία, η μετατροπή αφηγηματικού κειμένου σε θεατρικό και θεατρικού σε αφηγηματικό και η συγγραφή θεατρικού μονόπρακτου* (ΦΕΚ 1562/27-6-11). Η δημιουργική γραφή έχει προβάλει στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Ευκαίον να εδραιωθεί. Το παρόν άρθρο ευελπιστεί να συμβάλει σε μια παρακίνηση προς την κατεύθυνση αυτήν.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

¹ Η Heathcote είναι αξιοσημείωτη προσωπικότητα στον χώρο της διδασκαλίας του δράματος. Επισκεπτόμενη σχολεία απηύθυνε στους μαθητές το ερώτημα: *για ποιο πράγμα θέλετε να είναι το έργο σας;* Και αμέσως μετά το έπλαθε μαζί τους. Συνεντεύξεις και βίντεο από την δουλειά της Dorothy Heathcote στην ηλεκτρονική διεύθυνση <http://www.youtube.com/watch?v=f5jBNIEQrZs>. (πρόσβ. 10-3-2012).

---

² ‘Craft’, ο όρος χρησιμοποιήθηκε από τον Archer το 1912, στο *Play-Making: A Manual of Craftmanship*.

³ Στο Καλλιτεχνικό σχολείο οι μαθητές παρακολουθούν επιπλέον μαθήματα καλλιτεχνικής φύσεως, χωρισμένοι σε τρεις κατευθύνσεις: θεάτρου-κινηματογράφου, εικαστικών τεχνών και χορού. Για την πρώτη, στην Α΄ Γυμνασίου, με την οποία δημιουργήθηκε το θεατρικό κείμενο, το μάθημα της δημιουργικής γραφής είναι δίωρο.

⁴ Στην υλοποίηση της παράστασης πολύτιμη η συνεργασία με την κ. Τριανταφυλλιά Δημοπούλου, ηθοποιό, και την κ. Νίκη Πούλιου, που εμπνεύστηκε την χορογραφία.

⁵ Το έργο παραστάθηκε σε σχολική εκδήλωση στο κινηματοθέατρο *Αλέξανδρος* τον Ιούνιο του 2009 και επελέγη για τα μαθητικά *Δημήτρια*, οπότε και ξανανέβηκε στο θέατρο *Άνετον* τον Οκτώβριο της ίδιας χρονιάς. Η διάρκειά του 50’.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Andersen, Cristopher (2004). “Learning in *As-If* Worlds: Cognition in Drama in Education”, *Theory Into Practice*, Vol. 43, No 4, pp. 281-286.

Anderson, Michael & Donelan, Kate (2009). “Drama in schools: meeting the research challenges of the twenty-first century”, *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, Vol. 14, No 2, pp. 165-171.

Annarella, Lorie A. (2000). “Using Creative Drama in the Writing and Reading Process”, http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/search/detailmini.jsp?_nfpb=true&_ERICExtSearch_SearchValue_0=ED445358&ERICExtSearch_SearchType_0=no&accno=ED445358, 11 pages.

Αυδή, Άβρα & Χατζηγεωργίου, Μελίνα (2007). *Η τέχνη του Δράματος στην εκπαίδευση, 48 προτάσεις για εργαστήρια θεατρικής αγωγής*, Αθήνα, Μεταίχμιο.

Chizhik, Alexander Williams (2009). “Literacy for Playwriting or Playwriting for Literacy”, *Education and Urban Society*, Vol. 41, No 3, pp. 387-409.

Csikszentmihalyi, Mihaly (1997). *Creativity, Flow and the psychology of discovery and invention*, New York, Harper Perennial, p. 173.

Cusworth, Robyn & Simons, Jennifer (1997). *Beyond the Script, Drama in the classroom*, Australia, Primary English Teaching Association.

-
- Earnshaw Steven (επιμ.) (2007). *The Handbook of Creative Writing*, Edinburgh, Edinburgh University Press.
- Eliot, T.S. (1953). *The Three Voices of Poetry*, London, Cambridge University Press, p. 3.
- Gattenhof, Sandra & Radvan, Mark (2009). “In the mouth of the imagination: positioning children as co-researchers and co-artists to create a professional children’s theatre production”, *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, Vol. 14, No 2, pp. 211-224.
- Gooch, Steve (³2001.). *Writing a play*, London, A&C Black, p. 1, p. 9.
- Grainger Teresa, Gooch Kathy, Lambirth Andrew (2005). *Creativity and Writing, Developing voice and verve in the classroom*, Oxon, Routledge, p. 102, p. 107.
- Greig, Noel (2007). *Θεατρική γραφή, Ένας πρακτικός οδηγός* (μτφρ. Πένυ Φυλακτάκη), Θεσσαλονίκη, University Studio Press.
- Harper, Graeme (επιμ.) (2006). *Teaching creative writing*, London, continuum.
- Huet, Anne (2008). *Το Σενάριο* (μτφρ. Ειρήνη Πυρπάσου), Αθήνα, Πατάκης.
- Kallas-Καλογεροπούλου, Χριστίνα (2006), *Σενάριο – Η Τέχνη της επινόησης της αφήγησης στον κινηματογράφο*, 66 ασκήσεις και 1 μέθοδος, Αθήνα, Νεφέλη.
- Maley, Alan & Duff, Alan (2004, 22nd print./²1982), *Drama Techniques in Language Learning, A resource book of communication activities for language teachers*, Cambridge, Cambridge University Press, p. 6, p. 10.
- May, Adrian (2011). *Myth and Creative Writing. The Self-Renewing song*, Great Britain, Pearson Education Limited.
- Mills, Paul (2006). *The Routledge Creative Writing Coursebook*, Oxon, Routledge.
- Morley, David (2007). *The Cambridge Introduction to Creative Writing*, Cambridge, Cambridge University Press.
- Neelands, Jonothan (2008). “Drama: The subject that dare not speak its name”, *ITE English: Readings for Discussion*, ite.org.uk.
- Neelands, Jonothan (2009). “Acting together: ensemble as a democratic process in art and life”, *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, Vol. 14, No 2, pp. 173-189.
- Norris, Joe (2000). “Drama as Research: Realizing the Potential of Drama in Education as a Research Methodology”, *Youth Theatre Journal*, Vol. 14, No 1, pp. 40-51.
- O’ Day, Shannon (2001). “Creative Drama through Scaffolded Plays in the Language Arts classroom”, *Primary Voices K-6*, Vol. 9, No 4, pp. 20-26.
- O’ Neill, Cecily (1985). “Imagined worlds in theatre and drama”, *Theory Into Practice*, Vol. 24, No 3, pp. 158-165.
- Smith, Jeffrey K. & Smith, Lisa F. (2010). “Educational Creativity”, στο Kaufman, James C. & Sternberg, Robert J. (επιμ), *The Cambridge Handbook of Creativity*, Cambridge, Cambridge University Press, pp. 250-264.

Urian, Dan (2000). "Drama in education: From theory to *study cases*" (transl. Naomi Paz), *Contemporary Theatre Review*, Vol. 10, No 2, pp. 1-9.

Wagner, Betty Jane (2002). "Understanding Drama-Based Education", στο Gerd Bräuer (επιμ.), *Body and Language. Intercultural Learning Through Drama*. Connecticut & London, Westport, pp. 4-18.

Winston, Joe (1999). "Theorising Drama as Moral Education", *Journal of Moral Education*, Vol. 28, No 4, pp. 459-471.

Womack, Peter (2011). *Dialogue*, USA & Canada, Routledge, p. 86, p. 91.